

Públic

ELS COSTOS SOCIALS I TERRITORIALS DE TENIR LA MONARQUIA A ESPANYA

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques

Universitat Pompeu Fabra

12 de desembre del 2019

Arran dels recents articles de **Pablo Iglesias** (“¿Para qué sirve hoy la monarquía?”) i **Javier Cercas** (“¿Para qué sirve hoy la república?”) publicats a *El País* (el primer, a favor que s’estableixi a Espanya una república, i el segon, a favor que s’hi mantingui la monarquia borbònica) **ha revifat un debat en aquest país sobre els pros i contres de substituir el sistema monàrquic pel republicà. Les tesis de Javier Cercas** (molt comunes entre aquells que són favorables a mantenir la monarquia a Espanya) **és que aquesta institució ha permès a Espanya tenir un desenvolupament democràtic i econòmic amb el qual ha assolit un grau de maduresa homologable al d’altres democràcies existents a Europa.** Li faltava afegir (com fa l’establishment politicomediàtic del país) que **l’establiment de la monarquia va ser un dels grans**

èxits de la Transició (considerada com a modèlica) d'una dictadura a una democràcia. S'assenyala que aquesta democràcia va ser, en gran part, el resultat de la decisió de Joan Carles I, que tot i haver estat nomenat pel dictador Franco, va abandonar els poders dictatorials i es va transformar així en un monarca més a Europa, com els que hi ha a Suècia, Noruega, Dinamarca i al Regne Unit. Aquesta homologació de monarquies és un punt que accentua Cercas en la seva defensa de la permanència del sistema monàrquic en aquest país. Mitjançant la referència a aquelles monarquies, a països ben coneguts (sobretot els tres primers) pel seu desenvolupament social i maduresa democràtica, **Cercas intenta demostrar que un sistema monàrquic no té per què ser un anacronisme ni representar tampoc un obstacle perquè un país prosperi i garanteixi benestar a la seva població.**

Fins aquí els arguments que els monàrquics esgrimeixen en defensa de la monarquia borbònica. **Però Cercas, que es defineix d'esquerres i republicà, va més enllà i indica fins i tot que l'Estat monàrquic espanyol és, en realitat, el continuador de la II República i de la causa republicana, i aplaudeix l'heroïtat i compromís amb la democràcia dels lluitadors republicans, realitat reconeguda i promoguda pel rei Felip VI, com ho testifica el seu homenatge a la famosa brigada Novena**

republicana espanyola, que va alliberar la ciutat de París al final de la II Guerra Mundial (homenatge que va tenir lloc, per cert, a França, però no a Espanya).

L'evidència és contrària a les tesis de Cercas: l'Estat monàrquic ha contribuït al subdesenvolupament social d'Espanya

Vegem primer si la monarquia ha afavorit el desenvolupament democràtic i el benestar implícit que ha de comportar. **I per tal d'avaluar-ho, hem de subratllar que la monarquia és l'eix d'un sistema de poder institucional centrat en l'Estat, dissenyat pel dictador per tal de garantir la continuïtat del domini de les forces conservadores sobre els aparells d'aquest Estat.** Cal recordar que durant la Transició no hi va haver una ruptura amb l'Estat anterior, ni hi va haver un canvi dels alts funcionaris de l'Estat que havien jugat un paper clau en el règim dictatorial anterior. **Des de les Forces Armades fins a la judicatura, passant pels aparells de seguretat, van seguir dominats (i, des del meu punt de vista, continuen dominats) per una cultura de govern profundament conservadora.** Tres eixos ideològics d'aquesta cultura van ser (1) **un nacionalisme extrem** hereu d'un imperi, (2) **fonamentat en una estructura de poder radial** centrada a la Capital del Regne, i (3) **reforçat amb un catolicisme excoient, promogut per una institució, l'Església Catòlica, sempre propera i defensora dels**

interessos econòmics i financers del país. El nacionalcatolicisme imperant durant la dictadura va ser l'expressió extrema d'aquesta cultura.

No cal dir que la pressió popular, i molt en particular el moviment obrer, va jugar un paper essencial per forçar una transició en què les forces democràtiques van poder modificar aquest Estat, **però no prou per establir una discontinuïtat amb l'anterior. I la monarquia, imposada per la dictadura, era la garantia que els poders econòmics i financers continuessin dominant, o almenys exercint una enorme influència, les institucions de l'Estat. Hi ha milers d'indicadors sobre això. La persistència del Valle de los Caídos com a monument al règim feixista malgrat més de quaranta anys de democràcia n'és un d'ells.**

Però no és només el Valle de los Caídos el que reflecteix l'enorme poder de la classe dominant hereva del règim anterior, i l'eix central del qual és la monarquia. **Com s'explica Cercas que en més de quatre dècades de període democràtic, Espanya continuï tenint un dels Estats del Benestar menys desenvolupats de la Unió Europea dels Quinze (UE-15)? O que tinguem les desigualtats més grans, o un dels sistemes educatius i sanitaris més polaritzats per classe social d'aquesta comunitat? O que el sistema fiscal estigui entre els més regressius, amb un dels**

ingressos a l'Estat més baixos? O que la despesa pública social sigui tan baixa? La causa, ben documentada, de cadascun d'aquests fets és que les relacions de poder dins de l'Estat estan molt esbiaixades a favor de les forces conservadores del país. El gran endarreriment social d'Espanya està basat en aquesta realitat. Mirin les dades i ho veuran (veure el meu llibre *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*, Anagrama, 2006). El conservadorisme de les institucions de l'Estat es basa, precisament, en l'estructura institucional de poder l'eix central del qual és la monarquia.

La monarquia i la cultura de l'Estat que perpetua afavoreixen el sistema radial i no policèntric de l'Estat espanyol

Aquest fet també explica l'altre gran problema (a més a més del subdesenvolupament social) sense resoldre que existeix a Espanya, i que és el tema territorial. **L'Estat monàrquic borbònic ha estat el principal promotor d'una Espanya uninacional, radial, centrada en la Capital del Regne, que s'oposa a una Espanya plurinacional, polièdrica, sense cap tipus de submissió i amb ple desenvolupament de la sobirania popular en la seva totalitat i en cadascun dels seus components. I és la gran resistència a acceptar la plurinacionalitat d'Espanya la que està creant l'altra gran crisi, la crisi territorial. L'evidència és també aclaparadora.**

És fàcil veure que en lloc de la tan grapejada i falsa reconciliació, el que estem veient són les **conseqüències d'una transició que va distar molt de ser modèlica, ja que el bàndol vencedor de l'anomenada Guerra Civil continua dominant la vida política, econòmica i mediàtica d'aquest país.** Els escassos i tímids intents de recuperar la història d'Espanya per corregir les enormes tergiversacions que encara s'ensenyen a les seves institucions educatives i mediàtiques **han estat avortats per suposadament evitar que es reobrin les ferides, fet que assumeix que s'havien tancat (és a dir, que les víctimes havien estat reconegudes i els victimitzadors havien estat sancionats).** És més que probable que si el bàndol republicà hagués guanyat la Guerra Civil, Espanya seria avui més democràtica, més justa i més social, i menys uninacional, menys radial i més policèntrica i plurinacional del que ho és avui. Cal recordar que el cop militar (que va vèncer gràcies al suport dels règims nazi alemany i feixista italià) **del 1936, va tenir el suport de la classe dominant, que incloïa des dels propietaris i gestors dels principals mitjans de producció, distribució i financers, per evitar les molt necessàries reformes de la propietat proposades per una aliança de forces progressistes (el Front Popular) que havia afectat els seus interessos així com els de l'Església, que sempre havia proporcionat el marc ideològic que sostenia una societat enormement repressiva. L'evidència és aclaparadora.**

La fi de la República i el manteniment de la monarquia a Espanya tenia com a objectiu mantenir els interessos i beneficis de les classes dominants a Espanya, que van ser les vencedores de la definida com a Guerra Civil, interessos que, en general, s'han mantingut sota l'Estat monàrquic actual.

No és sorprenent, doncs, que a Espanya (un dels països amb les desigualtats socials més accentuades a la UE-15) **a major nivell de renda, major popularitat de la monarquia. Ni tampoc és sorprenent que la monarquia sigui àmpliament impopular a Catalunya i al País Basc, ja que l'uninacionalisme característic de la monarquia i dels colpistes (que es definien com els nacionals) va afectar especialment les nacions excloses d'aquella visió. I tampoc no és sorprenent que a major biaix dretà del partit polític, major sigui el suport a la monarquia, i és la ultradreta franquista, Vox, la més monàrquica de totes les dretes (aquest partit és també el més ultraneoliberal, la ideologia dominant i afavorida per les classes benestants del país).**

És important assenyalar que la majoria d'espanyols està a favor d'un referèndum sobre la possibilitat d'instaurar una república, i els joves en són els més favorables. Concretament, un 63% dels espanyols entre 25 i 34 anys, un 58% entre 15 i 24, volen

votar per decidir democràticament sobre aquesta qüestió. **I com era d'esperar, els votants dels partits d'esqueres són molt més favorables (IU 91%, Podemos 86% i el PSOE 57%) a aquest referèndum que els de dretes (C's 33% i PP 25%), segons una enquesta realitzada entre març i abril del 2018 en què no Vox no hi era inclosa, tot i que no seria d'estranyar que aquest percentatge no arribés a un 5% dels seus votants.**

És la monarquia borbònica equiparable a les monarquies escandinaves o britànica?

Això em porta a la segona tesi de Cercas. Repeteixo que la monarquia borbònica espanyola va ser el resultat de la victòria del bàndol vencedor de la Guerra Civil. **No així en aquells països a on la monarquia està arrelada en les lluites que el país, com a col·lectiu, va dur a terme. El dictador d'un dels règims més cruels que hi hagi hagut a Europa, el general Franco, va nomenar el rei Joan Carles i va promoure la monarquia borbònica, amb un suport continuat a les forces més reaccionàries del país, cosa que havia estat una constant en la seva història. La naturalesa d'aquesta monarquia borbònica i la seva identificació amb les classes dominants espanyoles des de que va triomfar el cop militar (que va exercir una gran repressió per mantenir el seu domini), contrasta amb les monarquies als països esmentats. Són monarquies que estan arrelades en un**

suport de les classes populars, sobretot en moments clau, com durant la II Guerra Mundial, i que representen (són percebudes així) la gran majoria de la població. El percentatge de ciutadans favorables a l'abolició de la monarquia en aquells països és molt menor que a Espanya, a on la restauració de la monarquia va ser, com ja hem dit abans, el fruit de la victòria d'un bàndol. La diferència entre aquesta i aquelles monarquies no pot ser més gran.

Una última observació: l'estil insultant de Cercas

A nivell personal, he d'admetre que mai no m'han agradat els escrits de Javier Cercas. Fill d'una família que va donar suport a la dictadura (segons la seva pròpia confessió), pel que es veu va voler corregir el seu passat escrivint una novel·la en què el protagonista era un republicà que, en un intent per fer-lo semblar atractiu, el presenta com un tipus molt trempat, que viu en càmpings i que toca el pandero de les monges (amistosament) quan està ingressat a la residència d'ancians. Sense voler-ho, va ser una novel·la profundament ofensiva. **Soc fill de perdedors de la Guerra Civil, represaliats pel feixisme, i em va ofendre.**

Una cosa similar passa en el seu article esmentat anteriorment, a on adopta un to gairebé pedant, dona lliçons a

Pablo Iglesias i li suggereix que deixi de criticar el rei i que es dediqui, en lloc d'això, a resoldre els problemes de la població (cosa que, suposadament, no està fent). En altres paraules, *"Pablo, dedica't més a resoldre els grans problemes i deixa el rei en pau"* (cosa que el rei li va agrair en públic, amb la qual cosa va intervenir, per cert, en política, quelcom que, segons la sacrosanta Constitució, no té permès). Ni per un moment va pensar que el rei representa una estructura de poder conservadora, heretada del règim anterior, que està obstaculitzant la resolució del problema social i territorial. Vaig viure a Suècia i al Regne Unit durant el meu llarg exili i no m'imagino els reis d'aquell país intervenint en política com ho han fet i van fer els reis Joan Carles i Felip VI al nostre país. I no m'imagino tampoc que els monarques suecs o britànics haguessin expressat desaprovació o disconformitat cap a un partit o partits que el monarca percep com a contraris a la seva permanència en el poder, ni que els haguessin acusat de no obeir la Constitució, fet amb el qual oblida que aquestes forces conservadores l'estan desobeint diàriament, ja que se salten a la valenta tots els capítols socials d'aquell document. Aquestes forces només veuen en la Constitució espanyola la defensa de la unitat d'Espanya, eslògan que ja van fer servir per justificar el cop militar del 1936 i que ara tornen a utilitzar per evitar els canvis profunds que necessita el país. En realitat, no estan

defensant la unitat d'Espanya, sinó la seva visió classista i uninacional. Els tribunals van jutjar i reprimir el meu pare per ser "roig" i "separatista", quan en realitat era un mestre progressista que ensenyava els valors republicans de llibertat, igualtat i fraternitat al jovent d'aquest país. I de separatista, no en tenia res. Estimava i va donar la seva vida per una Espanya republicana, més justa i solidària, plurinacional i polièdrica. Per assolir-la farà falta la substitució del sistema monàrquic i de l'estructura de poder econòmic i financer, religiós i ideològic que el sustenten, i que estan obstaculitzant la millora de la qualitat de vida i el benestar de les classes populars dels diferents pobles i nacions d'Espanya, que representen la majoria de la població espanyola.